

CONȚINUTUL IDEATIC AL CIVILIZAȚIEI LEMNULUI

Virgil Vasilescu

În ascensiunea evoluției sale, omul a câștigat calitatea gândirii raționale când a intersectat preocuparea pentru câștigarea hranei prin cules, cu cea a adorățiilor pentru protecție și sprijin. Împletirea celor două aspecte pare să fi marcat, la noi, începuturile civilizațiilor succesive, în urmă cu peste 17 milenii. Întrevedem începuturile cultice, atunci, numai dacă ținem seama de prezența gravetianului oriental, în nordul Moldovei și de cultura romanello-aziliană de la Porțile-de Fier.

Populația, totdeauna stabilă, a Spațiului carpatic, între mil.VII-IV, înainte de primele migrații, pe lângă preocuparea pentru perfecționarea uneltelor a pus bazele dialogului cu Cosmosul, cu forțele tutelare pe care dorea să și le apropie. În acest dialog adoratoriu s-a dezvoltat și a luat amploare cultura materială și spirituală, dând astfel chip performant civilizației carpatice.

Totalitatea valorilor spirituale acumulate de populația carpatică a înregistrat în lungul său drum civilizator etapa precredințelor, a manifestărilor cultice incipiente, etapa credințelor precreștine, aceasta culminând cu marele Cult al Soarelui și etapa credințelor creștine, procesul acestora începând cu anul zero și cu creștinizarea apostolică. Suma valorilor materiale create, paralel cu cea a valorilor spirituale, pe parcursul evoluției comune a atins cote incredibile între anii 5000-3500 î. Cr. Atunci s-a pus temei comun civilizației pietrei, a osului, a cornului, a lemnului, s-a format și s-a dezvoltat cultul lutului și a aluaturilor sacre, s-a încoronat civilizația textilelor de ritual, apoi cea a metalelor.

Toate valorile materiale specifice populației carpatice s-au creat și s-au dezvoltat în eferveșcența credințelor și sub tutela preocupărilor adoratorii, în dialog cu forțele atotstăpânitoare. Civilizația lemnului, prin conținutul ei ideatic, a învins procesul fizic, ireversibil, al degradării, prin perpetuarea semnelor valorii spirituale. Cultura materială a acestui produs vegetal ales, pe toate orizonturile a acumulat permanent și a conservat acele valori care legau omul de forțele tutelare, care îl puneau pe acesta în stare de totală dependență. Astfel, lemnul a căpătat valori sacre, a intrat în sfera cultică, extrem de autoritară, și datorită faptului că structura masei sale permitea exprimarea, exteriorizarea cu ajutorul mijloacelor simple.

Conceptele cultice, prin sistemul lor specific ordinei duale a întărit suflul mistic, iar acesta a consolidat procesul repetării al exprimării în compoziții inciziocromatice cu care omul opera în susținerea dialogului. Această împletire permitea ca viața scurtă a lemnului să fie suplinită de metagramele exprimate în concepția ideatei carpatice.

Sub tutela cultică, lemnul s-a dovedit tot atât de rezistent în timp cât piatra, sau bronzul.

În dialogul unisens cu Cosmosul s-au folosit de-a lungul multor milenii aceleași semne sacre necesare exprimării, aceleași elemente grafice care au exclus puțința explicației prin grai. Nu au lipsit cele sapte plus trei semne primare create înainte de mil. VII-IV, nici derivatele care s-au adăugat ulterior simbolurilor consacrate. Toate au format un fond de referință care a menținut lumina peste orizontul substratului cultural, carpatic. Semne precum spirala, unghiul, romb, cercul, coloana, ș.a. întotdeauna au fost active, în culmea climatului spiritual imperturbabil. Semnele prin prezența lor au dat culoare mistică accesoriilor cultice indispensabile în ritual, fie ele acestea în templele neolitice sau în așezămintele creștine.

Puțini arbori și arbuști au fost preferați în sculptura arhaică, dar cei aleși au traversat multe perioade istorice. A dăinuit bradul

descins din arborele primordial, stejarul unanim recunoscut pentru rezistența prăjinilor de nuntă, a temeiurilor de lăcaș și a accesoriilor de cult. A fost preferat teiul în sculptura aurită, plopul pentru sculptura în coajă a pomului funerar, alunul pentru toiag spiralat și magie, ș.a. Au constituit simbol arborii în sine, măreția lor, florile de măr în colind și în cunună, fructele pentru pomul axului thanatic, conturul sau mirosul frunzelor, iar rădăcinile au simbolizat prin metagramă trăinicia perenă.

Pregătirea lemnului pentru trebuințe cultice a fost o înlănțuire de ritualuri cu abstract de neocolit, riguros viguros verificat în timp. De o deosebită profunzime a fost practica în tăierea stejarului pentru temeiuri: să dobori arborele după ce ai făcut semnul crucii, când nu are frunză și noaptea, când nu este lună. Astfel tăiat, stejarul nu are moarte, nu arde și nu putrezește. Fiecare simbol s-a menținut prin preceptele duale specifice vechilor credințe.

Peste frământările sociale provocate de năvălirile tribale din toate timpurile, peste impactul creat prin transformarea bărbatului din luptător în conducător de cemorial, insensibile la dogmele și practicile credințelor noi, simbolurile au rămas neschimbate. Atât în era creștină, cât și în cea precedată ei, triburile au învălmășit populațiile urbane, dar tezaurul spiritual și-a păstrat sclipirile și menirea nestingherite în așezările rustice, în arealul sacru al acestora. Dintre toate materialele dure numai lemnul a fost la îndemâna fugărișilor pustiiți de foc. Numai lemnul l-a ajutat pe om să-și ridice repetate locuințe. Și fiecare locuință se ridica pe temeiul cerințelor spirituale, în contextul normelor simbolistice. Alături de textile, de aluaturi și datini, lemnul a păstrat întreaga paletă a simbolurilor vetrei rustice de-a lungul intervalului de timp ce ne leagă de mil. al V-lea î.Cr. Pe toată această perioadă, simbolurile au rămas încremenite pe același suport cultic, în același context spiritual primar.

De peste opt milenii, simbolurile carpatice au dăinuit în aceleași medii inițiale de exprimare: în materiale rezistente, în pasta

lutului și în aluaturi, în textile policrome, în metale și în schițe coregrafice, în sublinierile adorațiilor. Datorită perenității credințelor pe suport ferm, lemnul a păstrat gama simbolurilor în aceeași topică tradițională. A rămas elementul de bază decorat al templelor și al accesoriilor acestora, a constituit structura porților și pălimarelor ș.a., a permis decorul sacru pe jugul trăgătoarelor, pe șăi, pe blidare, pe tiocul coasei, pe maiul pivei, pe găтели, pretutindeni unde omul era purtat de gândul și speranța în puterea atotcuprinzătoare. Prin înprospătarea obiectelor incizate, semnele sacre au fost într-un veșnic proces de înprospătare fără ca acesta să piardă, să reducă din semnificația inițială, din sfințenia vechilor credințe.

Au rămas câteva bunuri de întrebuințare curentă care și-au acumulat o considerabilă încărcătură spirituală. Deși fiecare obiect a însumat semne sacre, ordonate într-un anume fel, predominanța a fost ușor de reperat pentru că aceasta, în exclusivitate, și întotdeauna, a aparținut semnelor primare. Astfel, coloana, acel simbol care a sugerat legătura cu Cerul, care a deschis cale spre acesta de rugă și mulțumiri, a fost concentrată în plastica suliței de pe acoperișul casei, în stâlpul funerar, în imaginea prăjinii de nuntă. Tot coloana a fost baza conceptului când s-a construit stâlpul susținător al casei, toiagul-colindă, s-a regăsit în cioplitura unei largi game de accesorii cultice precum altare, pecetare, mese, scaune, troițe, dansuri rituale etc.

În compozițiile lemnului au intrat multe semne, s-au repetat, s-au intercalat, s-au așezat pe bandă, în funcție de textul mesajului, dar articolele hărăzite cu funcții sacre au grupat prioritar zimții solari, crucea Sf. Andrei, rozeta soarelui, mărul, lancea, umărul, ș.a. Lancea, în exclusivitate a sugerat prin contur verticalitatea ce a caracterizat-o și pe lângă aceasta a fost ornată cu volute suitoare, sau opuse tocmai pentru a marca drumul speranței și al rugăciunii.

În lipsa hârtiei s-a scris pe materialele care au fost la îndemână, s-a scris economicos, consistent, cu mijloace eficace. Din semnele primare, din simboluri și din câteva complementare

ale acestora s-au alcătuit semne cu mult superioare alfabetului ce urma să vie. Cât de important a fost conținutul acestor semne pentru toate generațiile trecute a dovedit-o și lemnul fiindcă, și aici miracolul: viața lui scurtă nu a șters nici o iotă din scriptura începuturilor. Pentru că citirea era circulară în toate împrejurările exteriorizării, orice ordonare formală sublinia conținutul spiritual și astfel înprospătarea compoziției, topica acesteia, mesajul au rămas neschimbate.

Civilizația lemnului a păstrat de fapt hrisovul care atestă documentar existența noastră ca neam statornic în Spațiul carpatic. Aceleași incizii în lemn și la porțile gorjene, sau maramureșene, aceleași creștături și la Soroca, și la Oradea și la Toplița, la Vama-Veche, la Vulcănești, la Zalău, la Slobozia, pretutindeni cu aceleași mesaje sacre izvorâte din unic trunchi. Nu când îți zărești poarta sau pălimarul te bucuri că ai ajuns la capătul drumului ci când intri în rezonanță cu semnele acestora. Atunci exclami: Sunt acasă! Alt semn grăit mai valoros ca acel miraculos "acasă" nu s-a putut crea iar ce s-a cioplit nu s-a putut șterge căci privirile au fost și vor fi îndreptate numai spre înălțimi prin intermediul semnelor de început.

În tovărășia milenară a lemnului, omul s-a rugat, a cântat și a plâns.